

KORNAI JÁNOS

Csak meg akarta érteni, hogy ami a II. világháború szörnyűségei után körbevette őt Magyarországon, és amiben fiatalon még hitt – a kommunizmus –, miért nem működik. A hatalom sokáig nem engedte külföldre, de az elemzése a szocialista rendszerről, az egyensúlytalanságról és a túlzott központosításról végül a Harvardig repítették, sokak szerint egy közgazdasági Nobel-díj is kijárna a munkásságáért. A vasfüggönyön túl itták a szavait, elit egyetemekre hívták előadni és kutatni, hogy segítsen megérteni a szocializmust, a puha költségvetési korlátot és a túlzott központosítás fogalmait. A Szovjetunióban szamizdatban adták körbe a tanulmányait, Kínában sztárként fogadták, és tőle kértek tanácsot a káderek. Hiába futott be világkarriert, és szerzett elévülhetetlen érdemet abban, hogy a szocialista országok átálltak a piacgazdaságra, ő mégsem elégedett maradéktalanul a világra gyakorolt hatásával.

AZ INTERJÚRÓL

Kornai professzortól nem könnyű interjút kérni. Minden e-mailemre szinte azonnal válaszolt, de ki kell állnia a próbát annak, aki beszélni szeretne vele. Csak azután mondott igent, miután személyesen vittem el a lakására pár kinyomtatott cikkemet. „Nehezen barátkozom, sok vizsgát ki kell állniuk azoknak is, akiket végül barátomnak fogadok.”

AZ ÖNVIZSGÁLATRÓL

„Hajlamos vagyok az önkritikára, a feleségem inkább önmarcangolásnak nevezte. Sokan összetévesztették ezt azzal, hogy elismerésre vágytam. Nem arra vártam, kaptam én elég elismerést mindenféle formában. Engem az érdekelt, hogy a munkáim hatást érjenek el, és ebben sokszor ért csalódás.”

AZ ÉLETMŰVÉRŐL

„Vannak szerencsés természetű emberek, akik alacsonyra teszik a léceket, és örülnek, amikor megugorják. És vannak az önmagukkal szemben szerencsétlen természetűek, akik magasra – talán túl magasra – teszik. Én a másodikba tartozom. A legtöbbet idézett szerző Marx, körülbelül azonos idézettségű Jézus és Einstein – egy percre nem jutott eszembe ezt elérni. De mindig van több, ha a saját teljesítményedhez viszonyítod magad. Sosem éreztem azt, hogy ha elérek egy bizonyos szintet, akkor megpihenhetek.”

A RENDSZERVÁLTÁSRÓL

„Vannak Schubert-szonáták, ahol maga a darab szép, de szomorú és fájdalmas. A rendszerváltás javára vált Magyarországnak, de sok a probléma. Nehéz megítélni, biztos lehetett volna jobban csinálni, de sokkal rosszabbul is.”

ÉS EBBEN A MAGA FELELŐSSÉGÉRŐL

1985-ben a Jangce folyó mellett rendezték azt a konferenciát, ami meghatározza napjaink világpolitikáját: a kínai kommunista párt összecsofította a világ közgazdászainak krémjét, hogy meghallgassák a tanácsaikat. Ott volt köztük Kornai János is. „A cikkben Frankenstein analógiáját használtam: egy jóindulatú kutató, aki arra volt kíváncsi, tud-e élettelen anyagból élet létrehozni. Kísérleti értelemben sikerült, de ami létrejött, az egy szörny. Azért érzem magam felelősnek, mert azt tanácsoltam a kínai vezetésnek, hogy térjenek át a kapitalista piacgazdaságra. Az én felelősségem csak töredéke az egésznek abban, ami most van Kínában, sokan erre csak legyintenek. De én nem tudok.”

KÍNÁRÓL ÉS ARRÓL, HOGY MITŐL FÉLTI A VILÁGOT

A legutóbbi cikke 2019 júliusában jelent meg a Financial Timesban, majd magyarul az Élet és Irodalomban, a kínai vezetés veszélyeire figyelmeztet benne. „Ami Kínában létrejött, az egy félelmetes szörnyeteg, és szörnyű cselekményekre lehet képes. Nem elégszik meg azzal, hogy egy multipoláris világ egyik hatalma legyen. Világhegemóniára törekszik, amiben ő a legerősebb hatalom. Ennek érdekében a kommunista rendszerből is annak a legkeményebb változatára tért át a jelenlegi vezetés alatt. Ettől félttem a világot.”

KÜLFÖLDRŐL ÉS A HAZATÉRÉSRŐL

A Princetonon és a Harvardon töltött évekre különösen szívesen emlékszik vissza. „Úsztunk, bicikliztünk, rengeteg érdekes emberrel beszélgethettem.” Felesége, Dániel Zsuzsa sűteménye városszerte híres volt. 2002-ben költöztek haza Magyarországra. Sokan nem értették, miért, amikor megvolt mindenük Amerikában. „Ez az otthonom, értem, ami körülvesz, és amikor azt mondom egy barátomnak, hogy 1848, akkor értjük egymást. És ebben a korban már egyre nehezebb a nyelvi korlátokat leküzdeni.”

ARRÓL, HOGY MELYIK MŰVÉRE A LEGBÜSZKÉBB

A hiány és A szocialista rendszer könyvéért, valamint az egyik korai publikációjáért, a Kétszintű tervezésért kapta a legtöbb elismerést, de műveivel kapcsolatban visszautasítja az olyan szubjektív mérőszámokat, mint a személyes kötődés. „Nekem nincsenek kedvenceim, a leeket különösen nem szeretem. Nyugodtan nevezzen »a leg szócscsa használata elől leginkább kitéró interjúalanyok!«! – nevet.

A TANÍTVÁNY: ROSTA MIKLÓS, TANSZÉKVEZETŐ, CORVINUS EGYETEM

„92 évesen is a legkíváncsiabb és a társadalmi problémák iránt legérzékenyebb társadalomtudós nem csak hazánkban, de egész Közép-Európában. Egész életében abból indult ki, hogy mit tapasztal a valóságban és e felismerésekből tudott maradandó elméleteket alkotni. Roppant szigorú önmagához, kutatásai minden lépése előre tervezett és dokumentált. 90. születésnapja alkalmából konferenciát szerveztek a Corvinuson, ahol számos világhírű közgazdász adott elő, például Eric Maskin Nobel-díjas professzor. Mégis a legfontosabb és legmaradandóbb beszédet ő mondta. Számára a szabadság, az emberi jogok, a jogállamiság és a demokrácia felette állnak a gazdasági értékeknek. Bár a gondolatait – érzésem szerint – elsősorban kínai tanítványainak címezte, meghatározó élménye mindannyiunk számára, akik jelen lehettünk, a mai napig kint lóg a tanszékünk faliújságján.”